

blev underordnet politiske hensyn – hvilket er ganske rigtigt, men set fra middelalderligt synspunkt en selvfølge. På samme vis trænger forf.s egen forkærlighed for et demokratisk styre også igennem flere steder.

Endelig er det en skævhed, at lidt for mange kildecitater stammer fra tiden efter 1300 og derfor kun med tvivlsom ret kan bruges til at illustrere d. 10. årh. Men på mange punkter lykkes det efter undertegnedes skøn at se med middelalderlige briller, og det er under alle omstændigheder en meget vanskelig opgave blot at forsøge det. Bogen være hermed anbefalet til enhver, som egentlig kun finder middelalderen aparte og gerne vil vide lidt om, hvad det hele i grunden gik ud på.

Anne Riising

Friedrich Prinz: Klerus und Krieg im früheren Mittelalter. Untersuchungen zur Rolle der Kirche beim Aufbau der Königsherrschaft. Monographien zur Geschichte des Mittelalters, 2. Anton Hiersemann, Stuttgart, 1971, 216 s.

Undertitlen på Friedrich Prinz' bog er langt mere dækkende for værkets indhold end det på allitteration opbyggede »Klerus und Krieg«. Forfatteren sætter sig for at undersøge højgejstlighedens samfundsrolle i »spændingsfeltet mellem norm og virkelighed«, og bogens hovedtema kan karakteriseres som en undersøgelse af kirkens krigs- og rigstjeneste og de materielle og åndelige konsekvenser heraf for rigets højgejstlighed. Krigerisk sindelag hos de øverste repræsentanter for rigskirken er der mange eksempler på, men problemet bliver først rigtig relevant, når der spørges om, hvorvidt det drejer sig om talrige enkelttilfælde af en pervertering af den gejstlige stand i forhold til samfundet, eller om en af politiske og andre faktorer forårsaget, århundredlang forening af kirke og krigstjeneste.

Det kildemateriale, som kan besvare ovennævnte problemstilling, deler sig naturligt i to grupper: de normative kilder, som udgøres af utallige kirkelige forbud imod gejstliges krigsdeltagelse og de mangfoldige oplysninger om gejstliges rent faktiske medvirken i krig og jagt. Friedrich Prinz behandler i første kapitel de normative bestemmelser lige fra Toledo-koncilet år 400 til Gratian. Der er tale om en lang række forordninger, ifølge hvilke gejstligt virke ikke kunne forenes med våbenhåndværk og jagt, men forfatteren kan påvise, at det ikke er ganske stereotype gentagelser. I de første århundreder ses kirken i forsøget på at udbygge indsigelserne imod gejstliges militærtjeneste til et almindeligt forbud for alle gejstlige imod at bære våben og at gå på jagt. Hos Gratian drejer det sig ikke så meget om den skarpe adskillelse imellem klerus og krig som om betingelserne for den rette legitimation for højgejstlighedens krigeriske voldsanvendelse.

De gentagne forbud imod gejstliges deltagelse i krig vidner om, at forbudene ikke blev overholdt, men man kan ikke blot affærdige de kirkelige indsigelser som tomme fraser. Prinz viser de små nuancer, der for os gør det klart, at det principielle kirkelige standpunkt – uforeneligheden imellem det gejstlige og det krigeriske håndværk – delvis tilpassede sig efter de politisk betingede omstændigheder.

Bogens fem øvrige kapitler beskæftiger sig med denne politiske virksomhed i et kronologisk forløb. Efter sammenbruddet af den senromerske centralforvaltning måtte bisperne som byherrer overtage de administrative forpligtelser bl. a. forsvaret. Det frankiske kongeriges opretholdelse under merovingerne hvilede i stor udstrækning på de i de antikke byer placerede bispedømmer, der forvaltedes af det gamle gallo-romerske aristokrati, men kongemagtens svaghed førte til stor selvstændighed for bisperne.

Med karolingernes sejr skete der en frankisering af bispedømmerne på bekostning af det gamle aristokrati. Et karolingisk rigskirkesystem var ved at opstå. Under Karl den Store blev klerus' krigstjeneste institutionaliseret, bisper og abbeder havde fast tjenestepligt: *servitium regis*, som også omfattede personlig krigsdeltagelse. Prinz påviser, at det ikke er tilfældigt, at de høje prælater ikke nævnes i de almene forbud imod gejstliges våbenbrug, således som det var tilfældet tidligere. Kirkens »Einstaatur« i den politiske struktur skred rask frem, og bisperne i spidsen for de kirkelige vasaller blev den vigtigste faktor for karolingerrigets udfoldelser. Forholdet førte til en deling af kirken i en »overkirke« for den adelige rigsklerus og en »underkirke«, der påtog sig de rent kirkelige forpligtelser, en deling, som Prinz mener at kunne se afspejlet i de to-stokværks herskabskapeller, som opførtes efter Aachener oktagonen. Da der f. eks. netop i Karl den Stores hofkapel i Aachen er tale om en rent verdslig tilstedeværelse, synes den arkitektoniske genspejling af førnævnte deling dog ikke at være til stede.

Decentraliseringen efter Karl den Store og en regionalisering af landsforsvaret imod bl. a. normannernes overfald førte til, at rigsklerus i stigende grad fik (slægtsbetonede) særinteresser at varetage på bekostning af centralmagten. Men i forsvaret imod hedningeoverfald afkastede højgejstligheden de sidste kirkelige betænkeligheder imod dens krigeriske aktivitet; den der falder i kamp imod troens fjender loves himlens løn.

Bogens gennemgang afsluttes med Otto I.s politik, der ikke mindskede prælaternes krigsdeltagelse, men »reinstitutionaliserede« den i kongedømmets interesse. Ottos broder Bruno, der blev ærkebiskop af Köln, er således det typiske eksempel, hvormed gennemgangen af de mange politisk engagerede prælater føres til ende. Hans kirkelige og politiske aktivitet stod som det ottonske bispeideal: foretagsomhed til fordel for det almene vel (= kongens politik) lige til kamp på slagmarken.

I denne oversigt, der strækker sig over fem århundreder, viser Prinz klart højgejstlighedens betydning såvel for rigsdannelserne som for -opløsningerne. Prælaternes krigeriske engagement var uundgåeligt, men synet herpå varierede alt efter engagementets karakter. Forfatteren ønsker indledningsvis at se på emnet ud fra konflikten imellem norm og virkelighed, men en egentlig konklusion udebliver. Derimod overbevises man bogen igennem om virkelighedens betydning for og tolkning af de normative bestemmelser, et resultat, som heller ikke kan undre. Bogens emne er og må være afgrænset, men forfatterens eksklusive omtale af bisperne som autonome politikere efterlader det indtryk, at disse prælater var enerådende i deres kirker, og bogen centrerer sig så stærkt om højgejstlighedens politiske engagement, at man ganske glemmer, at samme prælater undertiden også holdt messe.

Axel Bolvig